

MUZEOGRAFIE

PREOCUPĂRI MUZEOGRAFICE EUROPENE LA SFÂRȘITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

ELENA ROTARU*

Primul război mondial a zguduit atât în mod propriu cât și metaforic, universul, neexistând nici un aspect al vieții care să nu fi fost lovit de urmele sale durabile.

În toate țările, politica, economia națională, literatura, arta, religia, tehnica industrială, știința militară au resimțit puternic, efectele sale.

Mărturiile venite din acest război uriaș au început a fi adunate chiar din anii 1915 - 1916, în colecții, unele devenind muzee speciale de război, altele, constituind nucleul unor muzee mari, de mai târziu. Nu neapărat aceste mărturii au fost adunate de ceea ce numim astăzi, muzeografi.

În general, marile administrații publice au format colecțiile de război. Așa s-a întâmplat în Anglia, Italia, Belgia, Franța, Austria, Germania, Statele Unite și scos în Elveția.

Adunate și prezentate publicului chiar în timpul războiului, ele erau menite pe de o parte, de a contribui prin taxa percepută pentru vizitare, la adunarea unor sume pentru acțiuni filantropice de război, iar pe de altă parte, se urmăreau diverse scopuri pragmatice, ca de pildă cel de a instrui și a întări moralul publicului.

În acest sens putem aminti faptul că, în Franța generalul Mallerre, a adunat o impresionantă colecție de instrumente, arme, echipamente, trofee, pe care publicul îl vizita în mod regulat în Palatul Invalizilor¹.

La Londra, la 5 martie 1917 s-a hotărât a se crea „Imperial War Museum”. Fondatorii săi și-au propus să adune trofee, specimene de armament, echipament militar și maritim, cărți, hărți și broșuri, muzeul având sprijinul Amiralității, al Ministerului de Munițiuni, iar ca director general a fost numit un autor reputat de lucrări de geodezie, critic de artă, membru al Parlamentului englez, în persoana lui Martin Couway.

În forma inițială colecțiile muzeului se compuneau din 9 categorii de elemente:

- 1- Trofee și relicve provenind din marină, armata de uscat și aviație;
- 2- Amintiri din serviciul sanitar militar;
- 3- Cărți, documente tipărite și periodice;

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

¹ Revista „Lamură”, Anul I, No. 10-11, iulie-august 1920, p. 967.

- 4- Fotografii;
- 5- Afișe;
- 6- Desene și caricaturi;
- 7- Monete și medalii;
- 8- Jucării și talismane;
- 9- Documente despre activitatea feminină.

Pe lângă aceasta, o secțiune a activității confesionale urma să cuprindă biblii și cărți de rugăciuni purtând urmele gloanțelor dușmane, vase sfinte folosite în timpul luptelor sau în împrejurări cu deosebire primejdioase, imagini de pietate, etc., ceea ce s-ar putea numi relicve religioase de pe câmpul de luptă².

Muzeul își propunea ca scop principal, „educațiunea populară” încercând a învăța războiul pe cei care nu l-au făcut și într-un fel a-l populariza³. În acest scop se rezerva într-un spațiu viitor, un loc important portretelor și busturilor nu numai ale generalilor și ofițerilor superiori, dar chiar și ale soldaților morți pentru patrie.

În Germania se înființează trei instituții legate de primul război mondial „Muzeul economiei de război” la Leipzig, „Arhivele războiului de la Universitatea din Yena” și „Biblioteca războiului mondial” din Berlin.

În aprilie 1917 se fondează la Leipzig, Deutsche Kriegswirtschaftsmuseum, care își propunea să adune toate documentele tipărite și amintirile, pentru a da o idee exactă vieții economice germane din timpul războiului. Expuse, obiectele respective trebuiau să servească atât „instrucțiunii populare” dar mai ales erau destinate istoricilor doritori să studieze transformările economiei sociale sub influența războiului.

Ideea este surprinzător de modernă. Astăzi este unanim acceptat faptul că muzeul este o instituție științifică cu caracter pluridisciplinar menită să cerceteze, să conserve și să valorifice pentru publicul larg patrimoniul documentar sau cultural aflat în păstrare, altminteri el decade la nivelul unei colecții mute, măcinată de uzură morală și fizică⁴.

Muzeografii știu din totdeauna că muzeul ca instituție nu se confundă cu expoziția sa de bază, aceasta fiind doar o formă tranzitorie de prezentare a colecțiilor⁵.

Aceste concepții erau promovate iată și în anul 1917, este adevărat pe pământul nemțesc, unde tradiția interesului muzeografilor pentru opinia publică era destul de veche, dacă amintim numai, regulile întocmite „nu se știe de cine”, în 1880, „folositoare de ținut minte la vizitarea unui muzeu” și care își păstrează în mare măsură actualitatea și astăzi⁶.

Și tot în Germania, cu mai bine de un secol în urmă, față de data amintită și anume la 1727 negustorul englez Gaspar F. Neikel scoate la Hamburg „Museografin”, lucrare cu caracter științific care cuprinde sfaturi practice pentru organizarea unui muzeu, noțiuni de conservare și clasificare, tot materialul vizând activitatea unui „cabinet de curiozități”⁷.

² Ibidem, p. 968.

³ Ibidem.

⁴ Vasile Drăguț, în prefață la Kenneth Hudson, *O istorie socială a muzeelor*, Ed. Meridiane, București, 1979, p. 8.

⁵ Ibidem, p. 9.

⁶ Ibidem, p. 10.

⁷ Claudia Cleja Stoicescu, *Sub semnul muzeului*, Ed. Sport-Turism, București, 1983, p. 29.

Înarmată cu ambițiile și colecțiile trecutului, Germania se instalează după mijlocul secolului al XVI-lea ca o veritabilă fondatoare de muzee, iar în mod special, Berlinul la începutul secolului al XIX-lea în cel mai mare centru muzeistic al Europei Occidentale⁸. Era firesc deci, ca prima mare conflagrație mondială să nu rămână fără urmări nici în acest domeniu al muzeografiei, într-o țară beligerantă ca Germania.

În ceea ce privește Biblioteca din Berlin, fondată în iulie 1915, de un mare industriaș, Richard Franck, după 4 ani de activitate avea un patrimoniu de:

- 600 000 de lucrări;
- 3 800 jurnale;
- 16 400 afișe dintre care 6 400 ilustrate;
- 6 000 monete de război;

În ceea ce privește Franța, Muzeul de Război a avut la bază colecțiile Henri Leblanc.

Publicul a putut vizita colecțiile adunate prin eforturile personale ale soților Leblanc încă din 1917, de mai multe ori pe lună, iar cercetătorii au putut frecventa în fiecare zi sala de lucru, care le era liber oferită⁹.

De menționat că, întreaga colecție era deja catalogată la data amintită în cinci volume de 400 pagini fiecare și publicate, urmând a fi tipărite încă alte 6 volume.

La 4 august 1917 a fost semnat actul de donație al soților Leblanc către stat, care, la începutul anului 1919 acordă primele credite bugetare, mult mărite. Desigur, începuturile acestei instituții nou create și care cuprindea atât Biblioteca cât și Muzeul de război nu sunt lipsite de greutate, legate de lipsa de personal competent, de tulburările pricinuite de evenimentele militare din primăvara și vara anului 1918, sau de insuficiența localului provizoriu din strada Colisée, din Paris. Cu atât mai mult, sunt de apreciat rezultatele obținute în acești ani tulburi și mai ales trebuie apreciată complexitatea programului. Acesta își propunea „a aduna de urgență într-o bibliotecă specială, toate lucrările și publicațiunile de orice natură relative la război, periodice și neperiodice, de origine oficială sau particulare, apărute sau în curs de apariție în Franța și în străinătate, a proceda la clasarea și redactarea cataloagelor, referitoriilor și a culegerilor de documente astfel adunate, în conformitate cu metodele de erudiție istorică”¹⁰.

Pentru acest lucru greu și atât de divers, personalul a fost mai ales recrutat dintre agregatii universității, vechi normalişti, arhivişti-paleografi, bibliotecari de profesie, diplomați cu studii superioare, licențiați în litere, drept și istorie. Și cum de la început n-a fost posibilă deschiderea unei expoziții publice și permanente, cercetătorii interesați au fost însă admiși în mica sală de lectură, beneficiind de avantajele unui serviciu de informație rapid.

Muzeul trebuia să pună la dispoziția publicului, întreaga documentație grafică sau plastică referitoare la perioada de război.

Ca principiu de alegere a patrimoniului muzeal, funcționa prioritatea interesului documentar al obiectelor adunate, în raport cu valoarea lor estetică. Astfel în artă, fără a neglija operele alegorice sau de imaginație, „au fost preferate operele

⁸ *Ibidem*, p. 31.

⁹ „Lamură”, Anul I, Nr. 10-11, iulie-aug. 1920, p. 967.

¹⁰ *Ibidem*.

artiștilor care au văzut de aproape războiul, artiștii mobilizați; artiștii prizonieri care au adus din captivitatea lor note dureroase; artiști în misiune¹¹.

Au fost adunate și catalogate medalii comemorative, realizate de mari artiști ai vremii, fotografii, grafică reprezentând principalele tipuri militare sau civile din război, inclusiv siluete expresive feminine, elocvente pentru activitatea profesională și socială a femeilor în timpul primului război mondial; obiecte din ceramică, țesături și hârtii pictate cu subiecte de ocazie, steaguri, uniforme, arme, obiecte de uz personal (gamele, linguri, furculițe, icoane, amulete, bijuterii, etc.).

Inventarul arătat nu este decât o mică parte din inventarul general. Interesant este că evidența - această funcție de mare importanță a instituțiilor muzeale, așa cum le concepem astăzi, funcționa ireproșabil. Aproape toate documentele adunate erau deja fișate. Cea mai mare parte a lor erau chiar aranjate în catalogul general de materii, ce urma a fi registrul general al viitoarelor bibliografii speciale - instrumente prețioase de lucru ce permit furnizarea rapidă a informațiilor necesare cercetătorilor.

Datorită organizării lor oarecum improvizate, în plin război, instituțiile amintite aveau și lipsuri inerente, dar ambiția francezilor era de a continua eforturile începute, în așa fel încât Franța să fie înzestrată cu instrumente de lucru, obișnuite deja în Statele Unite, Anglia, și Germania, iar ca scop ideal, de a deveni un mare centru de documentare internațională, pentru istoria primului război mondial.

Din primii ani de funcționare, se pare că acest scop a fost atins, întrucât cei interesați să cerceteze instituțiile amintite erau de obicei profesorii de la Sorbona și studenții lor, de la Colegiul Franței, savanții și publiciștii străini, atrași de importanța unei documentări, făcută în cel mai mare spirit de obiectivitate.

Dar, în egală măsură, în zilele de vizitare aceste muzee erau frecventate de un public numeros, provenit din rândurile oamenilor simpli.

Concluzionând această prezentare, a preocupărilor muzeografice la sfârșitul primului război mondial, în nici un caz exhaustivă, putem afirma că toate aceste instituții își propuneau păstrarea, clasificarea și valorificarea selectivă a tuturor mărturiilor legate de tot ceea ce a însemnat primul război mondial.

Aceste muzee de război și-au propus să se constituie în mijloace directe de comunicare cu publicul larg și în același timp această misiune didactică și educativă s-a împletit în mod armonios cu cea științifică de cercetare. Constituirea lor a fost un exemplu și pentru alte țări, care pe măsură ce și-au rezolvat problemele stringente, mai ales de natură economică, determinate de războiul care abia se sfârșise, și-au concentrat atenția și în această direcție.

Cine cunoaște munca, de obicei, atât de anevoioasă a istoricilor, a muzeografilor, în căutarea izvoarelor împrăștiate sau îpuținute, fie din neștiință, fie din neglijență, nu poate să nu aprecieze eforturile tuturor celor implicați în crearea acestor colecții de mare importanță, atât istorică, cât și materială și morală, și care prin munca lor complexă și riguroasă au evitat pierderi greu de reparat, mai târziu.

¹¹ *Ibidem*, p. 976.